

Komplet nastavnih sredstava za nastavnike

Nastavno sredstvo 3: Vođenje plenarnih sjednica (rasprava i kritičko razmišljanje) u nastavi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

Uvod

Učenici razmjenjuju svoje misli i ideje uz vođstvo svojih učitelja. To je sve. Postava je jednostavna i zahtijeva samo tablu ili *flipchart*, ali je zato zahtjevna uloga učitelja. Platonovi “Sokratovi dijalozi” obilježavaju dugu tradiciju ovog načina predavanja, a Sokrat je bio fokusiran na problematizovanje i dekonstrukciju pogrešnih ili dogmatskih uvjerenja svoga partnera. Ovdje predlažemo ulogu koja više odgovara nastavniku obrazovanja za demokratiju i ljudska prava – više podržavajuću, nalik onoj mentora. Aspekt razvoja kompetencije – gdje učenici uče kako da razmišljaju i prenose svoje misli – cilj je koji je jednako bitan kao i sadržaj.

Učenici su angažovani u procesu razmišljanja i interaktivnog konstruktivističkog djelovanja. Nastavnik ih u tome podržava. Uopšte govoreći, razmišljanje je napor da se konkretno poveže s apstraktnim. Plenarne sjednice treniraju učenikovu sposobnost razmišljanja. Za razmišljanje je potrebno vrijeme. Oprezni učenici često su spori u razmišljanju.

Jedino škola može ponuditi vođene plenarne sjednice kao format učenja. Kao i nastavnikovo predavanje, one se mogu precizno prilagoditi potrebama učenika više od bilo kog udžbenika ili video materijala. Kritičari s pravom ističu zloupotrebu ovog formata: koristi se prečesto i predugo; nastavnici postavljaju pitanja koja učenici nijesu sposobni da odgovore i ne zanimaju ih; nastavnici provode grubu sokratovsku ulogu tretirajući učenike kao inferiorne sagovornike od kojih se očekuje da ponude odgovore koje nastavnik želi da čuje.

Ali, ako se koriste promišljeno i s odgovarajućom količinom prakse, plenarne sjednice su jedan od najmoćnijih i najfleksibilnijih, te uistinu neophodnih, formata obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Sljedeća lista provjere ocrtava potencijale učenja i sugerise nastavniku šta da čini, a šta da izbjegava. Priručnici II-V u ovom izdanju obrazovanja za demokratiju i ljudska prava predstavljaju brojne opise plenarnih sjednica s učenicima od elementarnog do višeg srednjoškolskog nivoa. Iz tog razloga ni jedan primjer nije uključen u ovo poglavlje o nastavnim sredstvima.

Uloga učenika

Učenici:

- pristupaju sjednici s određenim predznanjem – na različitim nivoima i zainteresovani su za temu o kojoj se raspravlja;
- znaju da je njihov doprinos dobrodošao i da neće dobiti ocjene za „pogrešne” ideje ili predloge;
- imaju značajan udio vremena za izlaganje;
- imaju različite potrebe u učenju (na primjer: „spori mislioci” – „brzi govornici”).

Uloga nastavnika

Nastavnik:

- komunicira s razredom, spreman je i želi da improvizuje i reaguje na sve što učenici kažu;
- u potpunosti shvata temu i ima jasnu ideju ishoda sjednice;
- kontroliše, ali ne dominira plenarnom sjednicom uzimajući tek mali dio vremena za izlaganje;
- daje učenicima dovoljno vremena za razmišljanje;
- sluša bez vođenja bilješki;

- aktivno sluša uz kratko isticanje ideja koje učenici naznače;
- podstiče učenike na učestvovanje i obraća se učenicima koji su skloni povlačenju;
- upravlja vremenom, grupom i procesima;
- daje strukturu raspravi koristeći tablu (radije nego *flipchart*), nudeći slike, simbole, primjere, informacije, koncepte i okvire;
- utvrđuje učeničke potrebe u učenju i reaguje u skladu s njima. Instruiše učenike o temama koje ne poznaju i stara se da se da on ili učenici kritikuju i dekonstruišu pogrešne ili nepotpune argumente ili razmišljanja.

Odgovarajuće teme i konteksti u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava

Odgovarajuće teme uključuju:

- rad s doprinosom učenika (pitanja, komentari, prezentacije, domaća zadaća, iskustvo i osjećanja)
- rad s doprinosom nastavnika (pitanja, podsticanje, slike, predavanje)
- uvođenje novog koncepta;
- dodatni zadaci nakon čitanja ili istraživanja;
- dodatni zadaci nakon faze iskustvenog ili problemskog učenja (izvještavanje, promišljanje);
- povratne informacije;
- razvoj hipoteze za dalje istraživanje.

Potencijal za učenje

Učenici:

- stvaraju kontekst za novi koncept koji nastavnik predstavlja prenoseći obrazovni sadržaj (konstruktivističko učenje);
- saznaju kako se odvija razmišljanje – postavljajući pitanja, pažljivo razmatrajući odgovore, povezujući konkretno s apstraktnim i obratno (razvoj kompetencije kroz demonstraciju analitičkog razmišljanja i kritičkog prosuđivanja);
- razmjenjuju svoje kriterijume prosuđivanja i razmišljaju o razlozima svog izbora kriterijuma (kompetencija prosuđivanja ili interaktivno konstruktivističko učenje)
- doživljavaju svoj razred kao mikro-zajednicu učenja u kojoj se podstiču na učestvovanje (učenje kroz demokratiju i ljudska prava)
- obraća im se kao stručnjacima (jačanje samopoštovanja);
- donose svoj sud nakon što su razmotrili kontroverzna gledišta o političkoj temi (simulacija procesa političkog odlučivanja).

Priprema

Kriterijumi za izbor teme:

- Učenici moraju biti informisani o temi (veze s predznanjem učenika).
- Učenici uviđaju zašto je tema vrijedna rasprave (relevantnost, lični interes).
- Kontroverza: tema nameće problem i omogućava učenicima da zauzimaju različita gledišta; nastavnik ima lični stav ali ne posjeduje „tačno rješenje”.

- Nastavnik ima na umu matricu koja mu omogućava da predvidi šta će učenici vrlo vjerovatno da kažu, te da njihove ideje integriše u konceptualni okvir (na primjer, za i protiv, kriterijumi korektnosti i djelotvornosti, konkretno i apstraktno, interesi i kompromis).
- Ukoliko rasprava ne započne aktivnošću učenika, nastavnik razmišlja o početnoj ideji (pitanje ili podsticaj, na primjer).
- Nastavnik priprema sažetak sjednice – na primjer dijagram s novim konceptom, tezom, odnosno nizom ključnih riječi koje učenici oblikuju u tekst kao dodatni domaći zadatak.

Savjeti: Učinite!

- Kada podstičete ili postavljate pitanje, omogućite svojim učenicima vrijeme za razmišljanje – pričekajte nekoliko sekundi. Potom prepustite podijum nekolicini učenika zaredom.
- Varijante (zahtijevaju više vremena, ali značajno popravljaju kvalitet doprinosa učenika i nastavnika):
kada dajete podsticaj ili postavljate pitanje:
 - > omogućite svojim učenicima dovoljno vremena da zapišu svoje ideje i onda im prepustite podijum; učenici čitaju svoje iskaze ili izlažu svoje zapisane ideje na podijumu ili na posteru i grupišu ih;
 - > neka vaši učenici razmijene svoje ideje u paru, a potom prezentiraju svoje rezultate.
- Osnovno pravilo: „Jedan ulazni doprinos nastavnika – mnogobrojni odgovori učenika.” Što se upravljanja vremenom tiče, ovim se već može ispuniti cijela plenarna sjednica zaokružena nastavnikovim sažetkom ili zaključkom.
- Pobrinite se da vaši učenici sjede u kvadratu ili krugu dopuštajući svakome da se obrati i vidi ostale.
- Pobrinite se da učenici mogu jedni druge razumjeti. Podstičite ih da objasne svoje ideje i terminologiju koju drugi studenti ne znaju.

Savjeti: Nemojte da činite!

Izbjegavajte:

- postavljanje da/ne pitanja. U tom slučaju treba odmah da postavite još jedno. Rađe se služite otvorenim pitanjima ili podsticajima. Dalja pitanja tada mogu biti fokusiranija i specifičnija;
- uvlačenje u raspravu s jednim ili dva učenika. Umjesto toga preusmjerite njihova pitanja ostatku razreda;
- zanemarivanje ili ignorisanje izjava učenika koje vas uhvate nepripremljene. To mogu biti najzanimljivije izjave! I u ovom slučaju uključite razred;
- komentarisanje svake pojedine izjave učenika s kojima se slažete ili ne slažete. Umjesto toga podstičite učenike da prepoznaju svoje snage ili slabosti u međusobnim argumentima;
- ograničavanje svoje uloge na prozivanje učenika redosljedom kojim su podigli ruke. Često će se učenici baviti različitim aspektima i podtemama i rasprava može lako otići u zbnjujućem ili haotičnom smjeru. Stoga preuzmite inicijativu i odlučite ili predložite na koju ćete se temu prvo fokusirati. Naglasite dilemu o ograničenosti vremena i koncentracije da bi se sve raspravilo, ukoliko učenici dovedu u pitanje potrebu za određivanjem prioriteta.

Nastavnik kao improvizator – učenici podstiču raspravu

Do sada smo razmatrali plenarne sjednice koje je nastavnik uključio u planiranje časa obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

Međutim, učenici mogu spontano zatražiti raspravu, često iznoseći primjedbu ili komentar koji podstiče polemiku. Ako to vrijeme dopušta, nastavnik treba učenicima da dâ priliku da se izraze. Njihove potrebe u učenju su na taj način očite – oni ili barem dio njih su zainteresovani za tu temu.

Primjeri:

- „Na kraju se možeš osloniti samo na svoju porodicu”
- „Mislim da je za neke ljude smrtna kazna dobra ideja. ”
- „Šta se događa političarima koji ne ispune svoja izborna obećanja?”
- Učenik se poziva na aktuelnu temu iz dnevnih novosti.

U takvim situacijama učenici postavljaju zadatak nastavniku. Nastavnik mora da vodi raspravu bez prethodne pripreme, jedino improvizacijom. Nastavnici ne treba da zaziru od ovakvih situacija. Uobičajeno nastavnici i razumiju temu, a načini interakcije su isti kao u svakoj plenarnoj sjednici uključenoj u nastavni plan. Slična situacija nastaje kada učenici zatraže od nastavnika objašnjenje za koje nije unaprijed pripremljen („šta znači demokratija?“).

Slijede savjeti za reagovanje u spontanim raspravama:

- Pitajte učenika koji je započeo raspravu da objasni temu razredu. To daje svakome priliku za učestvovanje, a vama vrijeme za razmišljanje.
- Odredite koliko vremena želite da posvetite toj temi. Odlučite kako da nastavite s temom/ama i časom nakon rasprave.
- Kada slušate učenike, obratite pažnju na ono šta znaju i šta jesu, odnosno nijesu razumjeli.
- Preuzmite inicijativu za iznošenje sažetka ili zaključka rasprave. On ne mora biti istog kvaliteta kao onaj o kojem ste imali vremena da unaprijed razmislite, ali je učenicima od veće koristi nego da zaključite raspravu bez makar preliminarne izjave o razlozima njenog održavanja i do čega je dovela.
- Druga mogućnost jeste da to oblikujete u naknadni zadatak za svoje učenike, ali samo ukoliko imate u vidu rješenje.